

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство образования и науки Республики Дагестан
Администрация муниципального образования Хасавюртовский район
МКОУ "Садовая СОШ"

СОГЛАСОВАНО

Зам.директора по УВР

Рамазанова А.А.

Протокол № 5 от
«17» 06 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор МКОУ "Садовая СОШ"

Салаватова И.М.

Приказ № 11 от
«30» 08. 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
по родному (адабият) языку
в 8 классе

Учитель родного языка : Абакарова И.Х

с.Садовое 2023-2024 учебный год

Рабочая программа по кумыкскому языку (адабият) в 8 классе

Пояснительная записка

. Программа по родному (кумыкскому) языку разработана с целью оказания методической помощи учителю в создании рабочей программы по учебному предмету.

Обучение кумыкскому языку направлено на совершенствование нравственной и коммуникативной культуры обучающегося, развитие его интеллектуальных и творческих способностей, мышления, памяти и воображения, навыков самостоятельной учебной деятельности, самообразования.

-в 8 классе составлена из расчёта 1 час (язык) и 1 час(адабият) в неделю (2 часа); в 8 классе- 68 ч за год;

- Адабият 2012 г. Авторы: А.Ю.Абдулатипов, Л.А.Шабаетова

В содержании программы по родному (кумыкскому) языку выделяются следующие содержательные линии:

Кумыкская литература XIII - XIX веков.

Ирчи Казак. Стихотворения: "Мен къазакъман" ("Я Казак"), "Насип" ("Счастье"), "Магомед-Эфенди Османовгъа кагъыз" ("Письмо Магомед-Эфенди Османову"), "Хасай бийни олюмюне багъышлангъан марсия" ("На смерть Хасай Бека Уцмиева").

Теория литературы: основы стихосложения, стихотворный метр, размер, ритм, рифма.

Магомед-Эфенди Османов. Поэма "Шавхалны къаласы" ("Дворец Шавхала").

Дадав Магомедов. Стихотворения "Дагъыстан атлы полкнун йыры" ("Песня дагестанского конного полка"), "Сав джунгъа занг урайым" ("На весь мир в колокол стану бить"), "Айтар эдим" ("Сказал бы").

Абусупиян Акаев. Поэма "Яшлагъа насигъат" ("Совет детям").

Манай Алибеков. Стихотворение "Байрам тойда гъалиги яшланы йыбанагъан кюлер" ("Молодежь нового времени").

Нухай Батырмурзаев. Повесть "Языкъ Гъабибат" ("Бедная Габибат").

Теория литературы: повесть, тема, идея, сюжет.

Алимпаша Салаватов. Пьеса "Айгъази" ("Айгази").

107.9.2. Из литературы народов Дагестана.

Мирза Калукский. Стихотворение "Хангъа жавап" ("Ответ хану").

Мунги Ахмед. Стихотворение "Яш кубачилени йыры" ("Песня молодых кубачинцев").

Али-Гаджи из Инхо. Стихотворение "Акъ гире" ("Седею").

Муэтдин Чаринов. Стихотворение "Эркинлик" ("Свобода").

107.9.3. Литература 1920 - 1945-х годов.

Абдулвагаб Сулейманов. Поэма "Биринчи кагъыз" ("Первое письмо").

Юсуп Гереев. Рассказ "Абияханум" ("Абияханум").

Аткай Аджаматов. Поэма "Къубагийик мююзлер" ("Оленьи рога").

Баммат Атаев. Роман "Дав майдан" ("Поле боя").

Теория литературы: роман, литературный герой, главные и второстепенные персонажи произведения.

8клас

(34сагъат)

ХІІІ-нчи –ХІХ-нчу асрулардагы адабиятдан Гиришив дарс. 1 час.

Орта юз йыллардагы адабиятдан
(ХV-нчи ХІХ-нчу асруну биринчи
артысы).

2 Орта юз йылларда оьмюр сьурген шаирлени
яратывчулугьуну оьсюв ёлларын,
темаларын, оланы башгьалыкьларын, шо
девюрню ахтаргьан белгили алимлени,
къумукь адабиятгьа берген багьасын;
адабиятны янгы девюрню алааматларын
суратлайгьан къайдаларын; оьмюр сьурген
шаирлерин яшав-гьалын къысгьача обзор ва
толу къайдада тийишли маълуматлар берип,
яратывчулугьуну аслу тема ва жанр якьдан
башгьалыкьларын токъташдырып
бажармакъ.

Янгы девюрню адабияты (ХІХ-нчу
асруну экинчи артысы ва ХХ-нчы
асруну биричи артысы).

3 ХІХ-нчу асруну экинчи артысындагы ва
ХХ-нчы асруну башында оьмюр сьурген
шаирлени яратывчулугьуну оьсюв ёлларын,
темаларын, оланы башгьалыкьларын, шо
девюрню ахтаргьан белгили алимлени,
къумукь адабиятгьа берген багьасын;
адабиятны янгы девюрню алааматларын
суратлайгьан къайдаларын; оьмюр сьурген
шаирлерин яшав-гьалын къысгьача обзор ва
толу къайдада тийишли маълуматлар берип,
яратывчулугьуну аслу тема ва жанр якьдан
башгьалыкьларын токъташдырып
бажармакъ.

Й.Къазакъ. -2 часа

«Мен Къазакъман,
Къазакъман» «Насип», Магьаммат-
апенди Османовгьа кагьыз, «Хасай
бийни оьлюмюне багьышлангьан
марсия».

3

Й. Къазакъны яшаву булан ону
яратывчулугьуну тыгьыс байлавун,
шиъруларында гётереген масъалалагьа
шаирни янашывун; асарланы тематикасын,
аслу маънасын, тарих булан байлавун
англатып бажармакъ. Й. Къазакъны берилген
асарларын чебер ва таъсирли кюйде охуп,
асарларда гётерилген масъалалагьа гёре оьз
ойларын айтып бажармакъ. Асарлагьа
байлавлу толу ва мекенли жаваплар берип,
оланы тематикасына, проблематикасына гёре
авторну къаравларын англама, тилини
чеберлигине агьамият берме, ону чеберлик
алматларыны уьстюнде иш гёрме ва олар
асарларда не йимик къуллукь кютегенни

англамакъ. Оланы бирлерини ритмикасы
57

неге чалт, къурч, бирлериники буса аста,
сабур экенин; шиъруну оьлчевюне,
къапиялашывуна агьамият бермек.

Класдан тышда иш: Р. Фатуев
«Йырчы Къазакъ».

1 Текст булан ишлеп бажармакъ,
пайдаланмакъ учун тарыкълы материалны
школаны библиотекасында, яда интернетден
табып, къоллап бажармакъ. Асарланы чебер
охуп, оларда гётерилген масъалагъа байлавлу
лакъырлашыв юрютюп бажармакъ.

М.-Э. Османов.-1 час «Шавхалны къаласы». 2 М.-А. Османовну яшаву ва яратывчлугъу
гъакъында хабарлап, ону «Шавхалны
къаласы» деген шиърусун чебер ва таъсирли
кюйде охуп, шиъруну маънасын ачма кёмек
этеген тарихи англавланы ахтарып,
Шавхалны халкъгъа этген зулмуларын ачыкъ
этип айтып, ону маъна-якъдан чечип; асарны
журасы, аслу маънасы, ритм, къапия, чебер
аламатларыны уьстюнде иш гёрюп
бажармакъ.

Д. Магъамматов. -1 час

«Дагъыстан атлы
полкну йыры».

1 Д. Магъамматовну яшаву ва яратывчлугъу
гъакъында хабарлап, ону «Дагъыстан атлы
полкну йыры» деген шиърусун чебер ва
таъсирли кюйде охуп, шиъруну маънасына
тюшюнюп, ону маъна-якъдан чечип, асарны
журасы, аслу маънасы, ритм, къапия, чебер
аламатларыны уьстюнде иш гёрюп
бажармакъ.

Къ. Мирза.-1 час

«Хангъа жавап». 2 Шаир Къ. Мирзаны къысгъача яшав ва
яратывчулукъ ёлун хабарлап, ону «Хангъа
жавап» деген шиърусун чебер ва таъсирли
кюйде охуп бажармакъ. Шиъруну философия
маънасына тюшюнюп, ханны халкъгъа этген
зулмуларын ачыкъ этип айтып бажармакъ.
Ону маъна-якъдан чечип бажармакъ (асарны
журасы, аслу маънасы, ритм, къапия, чебер
аламатларыны уьстюнде ишлемек. Къ.
Мирза шиърусун дагъыстан шаирлени
яратывчулугъу булан тенглешидирип, оланы
ортакъ ва башгъа ерлерин токъташдырмакъ,
олардан таба оьтюп гетген девюрню
кемчиликлерине тюз тюшюнмек.

Е. Эмин. – 1 час

«Огъ, бизин яшавубуз». 1 Шаир Е. Эминни къысгъача яшав ва
58

яратывчулукъ ёлун хабарлап, ону «Огъ,
бизин яшавубуз» деген шиърусун чебер ва
таъсирли кюйде охуп, шиъруну философия
маънасына тюшюнюп, ону аслу темасын

ачыкъ этип, ханны халкъгъа этген
зулмуларын ачыкъ этип айтып бажармакъ.
Ону маъна-якъдан чечип бажармакъ (асарны
журасы, аслу маънасы, ритм, къапия, чебер
аламатларыны уьстюнде ишлемек. Е.
Эминни шиърусун дагъыстан шаирлени
яратывчулугъу булан енглешидирип, оланы
ортакъ ва башгъа ерлерин токъташдырмакъ,
олардан таба оьтюп гетген девюрню
кемчиликлерин тюз англап ва тюшюнюп
бажармакъ.

М. Агъмат. -1 час

«Яш гюбечилени йыры». 1 Шаир М. Агъматны къысгъача яшав ва
яратывчулукъ ёлун хабарлап, ону «Яш
гюбечилени йыры» деген шиърусун чебер ва
таъсирли кюйде охуп, шиъруну аслу темасын
ачыкъ этип, ону маъна-якъдан чечип
бажармакъ, асарны журасы, аслу маънасы,
ритм, къапия, чебер аламатларыны уьстюнде
ишлемек. М. Агъматны шиърусун дагъыстан
шаирлени яратывчулугъу булан
енглешидирип, оланы ортакъ ва башгъа
ерлерин токъташдырмакъ.

А. Инхолу -1 час

«Акъ гире». 1 Шаир Инхолу Гъажини къысгъача яшав ва
яратывчулукъ ёлун хабарлап, ону «Акъ гире»
деген шиърусун чебер ва таъсирли кюйде
охуп бажармакъ. Шиъруну философия
маънасына тюшюнюп, ханны халкъгъа этген
зулмуларын ачыкъ этип айтып бажармакъ.
Ону маъна-якъдан чечмек, асарны журасы,
аслу маънасы, ритм, къапия, чебер
аламатларыны уьстюнде ишлемек. А.
Инхолуну шиърусун дагъыстан шаирлени
яратывчулугъу булан енглешидирип, оланы
ортакъ ва башгъа ерлерин токъташдырмакъ,
олардан таба оьтюп гетген девюрню
кемчиликлерин тюз англамакъ, эркин кюйде
оьзлени ойларын айтып, оьзлени оюн
гертилемек учун асарлардан цитаталар
гелтирип, гъасиллер чыгъарып, асарны
темасын, идеясын, авторну къаравларын
гёрсетип бажармакъ.

К.Абуков -1 час

Скольская тропа

М. Алибеков.-1 час

«Байрам тойда гъалиги яшланы
йыбанагъан кюйлери».
2 М. Алибековны яшав ва яратывчулукъ ёлуну
гъакъында къысгъача хабарлап, шиъруну
тийишли кюйде чебер ва таъсирли охуп, онда
гётерилген масъалалагъа байлавлу оьз
ойларын айтып, яшавдан далиллер гелтирип
эркин кюйде оьзлени ойларын айтып,
оьзлени оюн гертилемек учун асарлардан
цитаталар гелтирип, гъасиллер чыгъарып,

исбатлап, асарны темасын, идеясын, авторну
къаравларын гёрсетип бажармакъ,
шиъруну оьлчевюню, къапиялашывуну
агъамиятын англатып бажармакъ.

Развитие речи.

Казиев Али «Письмо с фронта»

Б. Магъамматов. «Къумукъгъа чечген сыры».

1 Текст булан ишлеп бажармакъ,
пайдаланмакъ учун тарыкълы материалны
школаны библиотекасында, яда интернетден
табып, къоллап бажармакъ.

Асарланы чебер охуп, оларда гётерилген
масъалагъа байлавлу лакъырлашыв юрютюп
бажармакъ.

М. Чаринов. -1 час

«Эркинлик». 1 Шаир М. Чариновны къысгъача яшав ва
яратывчулукъ ёлун хабарлап, ону

«Эркинлик» деген шиърусун чебер ва
таъсирли кюйде охуп бажармакъ. Шиъруну
философия маънасына тюшюнуп, ону аслу
темасын ачыкъ этип, ханны халкъгъа этген
зулмуларын ачыкъ этип айтып бажармакъ.
Ону маъна-якъдан чечип бажармакъ (асарны
журасы, аслу маънасы, ритм, къапия, чебер
аламатларыны уьстюнде ишлемек. М.

Чаринов шиърусун дагъыстан шаирлени
яратывчулугъу булан энглешдирип, оланы
ортакъ ва башгъа ерлерин токъташдырмакъ,
олардан таба оьтюп гетген девюрню
кемчиликлерин, умутларына тюз тюшюнмек.

Н. Батырмурзаев. 5 часов

«Языкъ Гъабибат». 5

Н. Батырмурзаевни яшав ва яратывчулукъ
ёлун хабарлап бажармакъ. Асарда
суратланагъан ишлеге девюр яшавну
суратлав, шо агъвалатланы гъалиги заманны
жамият яшаву булан тенглешдирип, олагъа
оьз къаравларындан чыгып, багъа берив;
къумукъ адабиятны темаларын тарихи гёзден
гечирип; гъасиллер чыгъарып, асарны
темасын, идеясын, авторну къаравларын
гёрсетип, Н. Батырмурзаевни асарларын таба
гъалиги яшав булан тенглешдирип, эркин
кюйде оьзлени ойларын айтып, оьзлени оюн
гертилемек учун асарлардан цитаталар
гелтирип; асарны чебер игитлерин
тенглешдирип, оланы суратлавда чебер
аламатланы, тил къуралланы ерин гёрсетип;
интернет ресурслардан пайдаланып, тюрлю-
тюрлю проектлер, мультимедийный
презентациялар къуруп, оланы якълап.

Сочинение-эссе. «Н. Батырмурзаевни

1 Сочинения язма берилген темагъа байлавлу
ойларын, мекенли, толу кюйде грамматика

повестлеринде къатын-къызланы темасы».

къайдаларын сакълап, язып гёрсетип бажармакъ. Сочиненияны темасына байлавлу далиллер гелтирип, гъасиллер чыгъарып бажармакъ.

Т. Бийболатов.-2 часа

«Къурбатлыкъ»,
«Тутгъун», «Батагъада ярыш».

3 Т. Бийболатовну яшав ва яратывчулукъ ёлун хабарлап бажармакъ. Асарларын чебер ва таъсирли кюйде охуп, идеясына тюшюнюп, толу кюйде чечип бажармакъ. Авторну асарларыны ону биографиясы булан токъташдырып, олагъа гёре оъз ойларын эркин кюйде айтып, далиллер гелтирип бажармакъ. Асарда ёлугъагъан англашылмайгъан, кыйын сёзлени маъналарын сёзлюкден табып, англатып бажармакъ, чебер алааматланы уъстюнде иш гёрюп, оланы асарда къуллугъун англатмакъ.

Наби Ханмурзаев.-1 час

Поэма. «Бочкени канты».

2 Н.Ханмурзаевни яшав ва яратывчулукъ ёлун хабарлап, «Бочкени канты» деген сатира жанрдан язылгъан поэмасын чебер ва таъсирли кюйде охуп, ону стилини оъзтеречилигин, авторну дюнья къаравларын англап бажармакъ; шаир тарыкъсыз юрюйген адамланы суратлайгъан кюйлерин, эркин кюйде оъз далиллер гелтирип, айтып бажармакъ, асарда айтылагъан ишлени гъалиги яшав булан тенгleshдирип, яшавдан мисаллар гелтирип; чебер алааматланы уъстюнде иш гёрюп, оланы асарда къуллугъун англатып ва гёрсетип бажармакъ.

Б.Астемиров.-2 часа

«Талчыкълы гюнлерде, «Туснакъда

3 Б. Астемировну яшав ва яратывчулукъ ёлун хабарлап, ону асарларын чебер ва таъсирли

62

бир нече ойлар». кюйде охуп, идея-маънасына тюшюнюп, толу кюйде чечип бажармакъ. Авторну асарларыны ону биографиясы булан сыкъ байлавлукъны токъташдырып, олагъа гёре оъз ойларын эркин кюйде айтып, далиллер гелтирип бажармакъ. Асарда ёлугъагъан англашылмайгъан, кыйын сёзлени маъналарын сёзлюкден табып, англатып бажармакъ, чебер алааматланы уъстюнде иш гёрмек, оланы асарда къуллугъун англатмакъ.

А. Салаватов.-5 часов

«Айгъази».

3 А. Салаватовну яшав ва яратывчулукъ ёлун

хабарлап, ону «Айгъази» деген пьесасын чебер, таъсирли ва роллягъа гёре къужурлу кюйде охуп бажармакъ. Салаватовну яратывчулугъунда халкъ авуз яратывчулугъуну таъсирлигине агъамият берип «Къарачач» ва «Айгъази» пьесаланы сюжетин токъташдырып билмек, онда гётерилеген масълаланы тарих якъдан гёрюп, олагъа байлавлу эркин кюйде оъз ойларын айтып, далиллер гелтирип, исбатлап бажармакъ, интернетден ону сагънада салынгъан кююне къарап, ондагъа игитлени хасиятлап, ону пьеса булан тенглешидирип бажармакъ. Пьесаны темасын, маънасын, язылгъын заманын токъташдырып, игитлени багъалап бажармакъ.

Ю. Гереев.-1 час

«Абияханум». 2 Ю. Гереевни яшав ва яратывчулукъ ёлун хабарлап, ону асарын чебер ва таъсирли кюйде охуп, идеясына тюшюнуп, толу кюйде чечип бажармакъ. Асарда ёлугъагъан англашылмайгъан, къыйын сёзлени маъналарын сёзлюкден табып, англатып бажармакъ, чебер алааматланы уъстюнде иш гёрмек, оланы асарда къуллугъун англатмакъ.

А.-В. Сулейманов. -1 час

«Биринчи кагъыз». 2 А.-В. Сулеймановны яшав ва яратывчулукъ ёлун

ёлун хабарлап, асарын чебер ва таъсирли кюйде охуп, идеясына тюшюнуп, толу кюйде чечип бажармакъ. Асарда ёлугъагъан англашылмайгъан, къыйын сёзлени маъналарын сёзлюкден табып, англатып бажармакъ, чебер алааматланы уъстюнде иш гёрмек, оланы асарда къуллугъун англатмакъ. Поэманы аслу темасын токъташдырмакъ, огъар байлавлу айтывлар ва аталар сёзлерин язып ва маънасын ачыкъ этип бажармакъ.

Аткъай. – 1 час

«Къубагийик мююзлер». 3 Аткъайны яшав ва яратывчулукъ ёлун хабарлап, ону «Къубагийик мююзлер деген» поэмасын чебер охуп, ону маънасына байлавлу оъз ойларын далиллер гелтирип, исбатлап бажармакъ, ондагъы халкъланы арасында дослукъну тувулунув темасына айры агъамият берип, чебер алааматланы уъстюнде иш гёрмек ва автор ону поэмасында неге къоллагъанны белгилемек, оланы асарда къуллугъун токъташдырмакъ.

Б. Атаев.-1 час

«Дав майдан». 3 Б. Атаевни яшав ва яратывчулукъ ёлун хабарлап, ону «Дав майданда» деген романында суратланагъан агъвалатланы

гъалиги заманны жамият яшаву булан
тенглешидирип, олагъа оъз къаравларындан
чыгъып, багъа берип; къумукъ адабиятны
темаларын тарихи гёзден гечирип; гъасиллер
чыгъарып, асарны темасын, идеясын,
авторну къаравларын гёрсетип, асарны чебер
игитлерин тенглешидирип, оланы суратлавда
чебер алапатланы, тил къуралланы ерин
гёрсетип бажармакъ.

Кадрия- 1 час

«Ногайская степь»

Литературные произведения